



CÉLESTE L. EGOLAND: **Amatőr létezés**

Kisfilmek gyerekekkel – blog.upszonline.hu

ISKOLA – VILÁG

(én és a műhely)

Kamaszkoromban volt egy kedvenc lemezem, Dale Berning zenéje van rajta, és az a címe, hogy *Horse Stories*. A muzsika egy kis független filmhez készült, és csupa hibából áll. Az angolok úgy mondják: glitch. Egy ház helyiségeiben surrogó, csengő, éneklő tárgyak, anyagok hangjai ismétlődnek, akadoznak, szétszóródnak, dideregnek és melegszenek, szétválnak és egymás felé mennek. Repedések és üregek hallgatják őket. A tárgyak sosem változó elhivatottsággal, akarat nélkül, szobányi terükben alkotnak így hangból egész világokat. Én pedig akkoriban sokat utazgattam ezekben.

A nevem Céleste L. EgoLand, 31 éves vagyok, Budapesten élek, fura nevem ellenére magyarul beszélek, gondolkodom, és úgy tudom, itt is jöttem a világra, bár kalandos körülmények között. Egy nagybácsim azt állítja, szüleim világjáró pedagógusok, engem véletlenül felejtettek itt, és azóta is keresnek, ez azonban nyilván csak legenda, és nem is a legátgondoltabb. Nem ismertem őket. A nevemet egy Budapesten tartózkodó portugál turista szavai után kaptam, aki sikeres válóperét ünnepelte nálunk, és 1992. július 18-án, este fél 10 felé majdnem átesett rajtam egy belvárosi szórakozóhely bejárata előtt. Hogy én félnapos újszülöttként hogy kerültem oda, nem tudom. Megmentőm alaposan el volt ázva, alig állt a lábán, de fölemelt, és bebotorkált velem egy közeli éjjel-nappali üzletbe, ahol az eladó, egy fiatalasszony köszönés helyett és látszólag

ijedtében ezt kiáltotta: „Who is it?” – pedig nem volt megijedve, inkább valamiképp máris értette a történetet, amibe került, ezért a férfi kezében a picire akart rákérdezni, akit valahogy, valakiként felismert, csak mintegy pontosításért folyamodott – míg a férfi pragmatikusan értelmezte a kiáltást, átélve, hogy érkezésünk valóban ijesztő lehet a hölgy számára, és, noha egy pillanatra rámnézett, majd villámgyorsan átgondolta, hogy hiába kérdezne engem, mert még nem tudok beszélni, végül, az ijedelmet enyhítendő, válaszul megnevezte saját magát. Őt azonban szinte biztosan nem hívták Céleste L. EgoLandnek, a fiatalasszony félrehallhatta a szavait, én pedig ebben a felborzolt identitású, minden jelenlévő által elhibázott pillanatban jutottam hozzá ehhez a tervezetlen és gyönyörű névhez, amelyben ma is szívesen vagyok otthon.

Ez a fiatalasszony lett a nevelőanyám. Jobban szeretem anyámnak hívni őt. Apát nem szereztünk, jól megvoltunk ketten. Őt éve már egyedül élek, lassan megállok a lábamon, jövő nyáron leszek harminckét éves. Most, hogy talán tényleg felnövök, úgy döntöttem, hogy zenész maradok, és nem leszek pedagógus, ahogy egészen sokáig terveztem, illetve némiképp gyakoroltam is. Azt hiszem, időközben a szobányi világokban rátaláltam a didergő emberre. Új tervem, hogy harmincnégy éves koromban Portugáliába költözöm, és egy tengerparti kiskocsmá színpadán minden este fadót fogok énekelni.

Az alábbi összeállítással szeretném tanári pályára való készülődésem esetenül hozs-zúra nyúlt időszakát lezárni. Ez persze önmagában nem ok a megjelenésre, és legfeljebb ünnepélyes kinyilvánításként indokolja a megírást is. A valódi szándékom az, hogy arról a helyről meséljek egy keveset az Olvasónak, ahol eddigi életemben a legjobban szerettem lenni: egy általános iskolás gyerekekkel dolgozó, főleg hanglemezeket és kisfilmeket készítő amatőr alkotóműhelyről. Eközben jó pár kisfilmet külön is kiemelek, írok róluk, és meg is mutatom őket a maguk valójában az ÚPSz blogján.¹

A műhely: volt is, meg nem is, iskolai is volt, meg nem is. 2002 körül egy pesti iskolában született, időnként zakatolva dolgozott, máskor hosszan aludt, ma pedig már nincs, nem is lesz. A közelébe úgy kerültem, hogy 2004-ben egy volt osztálytársam, aki ebbe az iskolába járt, meghívott egy nyári művészeti táborukba. A szálláshelyen állt egy pianínó, én pedig egyik éjjel, a magam számára is váratlanul, megírtam ott az *Én* című dalt. Másnap elénekeltem a többieknek, és ekkor kaptam meghívást a műhelybe. Ma is emlékszem a hangszer sötét narancs fedlapján tükröződő gyertyafényre, de lehet, hogy ez már csak fantázia.

Budán nőttem fel, más színek, más szagok között. Nagyon szerettem ott lakni, de közösségnek tagja sosem voltam a pesti műhelyen kívül. Tíz éven át voltak időszakok, amikor naponta jártam oda. Minden alkotásnál jelen voltam, de a rivaldafénybe nem jöttem ki soha. Szerző voltam és lektor, ötletgazda, technikai munkatárs, hangmérnök, hallgató, néző, sűgő, háttérzenész, beszélgetőpartner, teakészítő és támogató személyi asszisztens.

A műhelyben tíz évig sok minden történt. A hanglemezes munka volt a több – iskolai hozott anyagból és *bármilyen* másból szőtt ügyetlen, új és merész mágiák, zeneszönyegek, a költészet és a gyerekhang találkozása, hangköltészet, hangszínház, gügye és mindentudó népmesék. A kisfilmek terepe volt a másik – játék a külvilág dirib-darabjaival a belső világ otthonos fényei közt vagy nyomasztó árnyainak társaságában. És semmi szociális felszólítómód, semmi bűntudatkeltés – travesztiák, ráolvasások, megvallások, társasozás a valóság szövetén.

A műhely léte azon a sejtelenen alapult, hogy ezen a világon minden és mindenki létezése professzionális módon félre van értve. Ezért mi amatőrök voltunk: abból építkezünk, ami *már megvan*. Megvannak például a gyerekek, és mindünknek vannak élményei is. Tükörcserepek odabent. Szólitások, melyeket mások nem hallanak, és azt akarják, hogy mi se halljuk. Hajléktalan hangok, képzetlen átélésünk finom elfogulatlansága és az ezzel járó spontán ügyesség. És a tanult tehetetlenségek grimaszai – jönnek azok is csöstül. Dafke, még a létezésünk is amatőr volt: nem akartunk tanulni és fejlődni, inkább meg akartuk becsülni, ami van. És úgy lett ebből alkotás, hogy kitűztünk egy abszurd célt: lakható világokhoz vezető utakat építünk élményből és anyagból, és meghívunk az utazásra mindenkit.

Tíz év – aztán mindez valahogy abba maradt. 2015-ben még megszületett két kedves alkotás, egy videoklip és egy animációsorozat, de a műhely addigra eltűnt. Én pedig friss diplomás és szándékoltan állástalan magyartanárrá lettem.

Akkor kezdjük. Először nézzük meg a 2015-ben készült animációkat.

¹ <https://blog.upszonline.hu>

Hat kis animáció – 2015, színes, 6:35

Ezek 2–4. osztályosok munkái egy nyári táborban, felnőtt utómunkával. Időkitöltésként készültek, kinek mikor volt rá egy kis ideje, kedve. Ötben közülük mindenért – történet, szöveg, mozgás, hátterek és hangok – a gyerekek a felelősek. Kellékeskupa-ból, anyagokból válogattak, zenét improvizáltak, hátteret és figurát gyártottak. A terveket én olvastam el, és ha kellett, velük együtt kivitelezhetőre pofoztuk. Sikerült minden: egy horkolás kivételével (elfelejtettük!) felvettünk mindent még a táborban.

A *Kísér(t)et* című a kedvencem. Élettörténet, csöndes, empatis szerzetűzenet. Írója komolyan vette saját vízióját: a zenétől a mozgatásig mindent egymaga csinált vagy koordinált.



Ketten

Két katica levélen hintázik, jól vannak. Jönnek a többiek, zaj lesz, a levél elnehezül. Szól a hívás: „ebéd!” A tömeg szétspriccel, újra csend van és könnyűség. – A terv, figurák, mozgás tanító munkája, a legkeresetlenebb demofób animáció, amit ismerek. Papír, ceruza, vízfesték.



Jurassic Beach

– Gyurma, plasztikdínó, papír, vízfesték. A végén a főcíme a készítőek először azt írták: *Jurassic Bitch*.

A cukorkút

Egy kislány rátalál egy cukorkútra, ahol egy rém rámorog. Ő megijed, de a rém csak azért dühös, mert nem tudja megvakarni a hátát. – Gyurma, damil, papír, vízfesték, a kút a sellő sziklájából készült. A rém az operatőr régi ceruzavégdísze, damillal a karjain. A ráforduló kameramozgást a gyerekek által felvett zenei motívum sugallta.

Sellő



Sellő dudorászik egy sziklán.

Elhallgat, fülel egy keveset, de semmi. Majd loccsanás, oldalra néz, és a tekintete találkozik egy delfinével. Talán épp hozzá érkezett. – Gyurma, dekorkavics, papír, vízfesték, filctoll. Ez volt az első, amit fölvtettünk.

A cukortolvaj



Pötyi néni cukorboltját egy éjjel kifosztja egy sötét alak, még az egyik üvegasztalt is elviszi. Pötyi néninek marad még egy óriási negrója, azt viszont az operatőr csórja el. – Gyurma, dekorkő és -kavics, papír, színes ceruza, vízfesték, agyagelefánt, fehér negró. Ennek a darabnak van a leginkább mesés, „varázsolós” főcíme, és ez az egyetlen, amelyhez egy kis narrációt is írtak a gyerekek.

Egy cowboy „átlovagol” a forróságtól izzó tájon egy kis domesztikált dionoszauruszon. Megáll, fülel kicsit, továbbindul. A háttérben feltűnik egy sokkal nagyobb dinó árnya.



Kísér(t)et

Apró alak érkezik egy nagy kapuhoz. Kopogó hangot hall. Körülnéz, de nem lát senkit. A kapu föltárul, ő bemegy a sötétbe. Talán a hang elől menekülne, mert régóta hallja. Odabent egy bányacsilléban utazik. Megint a kopogás, megállítja a csillét, de megint senki. Továbbindul. Egy pillanatig nincs alak a képen. Újra felhangzik a kopogás, és akkor már mi, nézők látjuk is: egy gazdátlan kecske az. Föllép a sínre, és követi az utazót. Ki tudja, mióta már. – Gyurma, papír, vízfesték, dekorkavics, hurkapálca, zsenília, filclap, ujjcintányér, térbeli fakecske-kirakó.

*

(források)

Ebben a műhelyben négyféle forrásból bújtak elő a produkciók.

Az első az, amit hozott anyagnak neveztem, mert egyrészt iskolai szokások és materiák közül, másrészt nem saját vagy nem föltétlenül sajátta vált vízióként érkezik. Rövid versek, meserészletek, dalok, zenék, amelyeket a gyerekek iskolában vagy zeneiskolában tanultak, remélhetőleg szeretnek is, és elhozzák, hogy felvegyük. Az első idők hanglemezei főleg ilyen jóra való törmelékekből igyekeztek organikus hangfolyamot szőni, azaz egy olyan hangtájépítésbe és utazástervezésbe hívni be őket, ahol szerepet kaphatnak, és életre kelhetnek. Mindezt természetesen a hallgató üdvére is, akinek így a szociális meghatódás kötelezettsége helyett élményben lehet része, aminek átadhatja magát. Négy ilyen lemez készült. Közülük a 2003-as első a maga naivságával, és főként a 2006-os negyedik a maga eksztatikus, mélybe húzó és magasba repítő vízőjával a legjobban sikerültnek mondható.

A második forrás szintén hozott anyag, de olyan, ami önmagában már organikus. Amikor egy versíró szakkör tagjainak összefüggő írásaiból azonnal előadást vizionálunk, mint a *Karácsonyi boltosmesék*. Vagy amikor egy nagyszerű helyi színpadi előadás szinte kiált érte, hogy filmmé transzformálódjon a műhelyben, mint a *Mese a gellérthegyí óriásokról és a gyerekekről*.

A harmadik forrás a világgal valamit – akár a legapróbb dolgot – közölni akaró individuuum, akinek a műhely segítségével kell ehhez. Hozza a saját anyagát – forgatókönyvet, dalt, verset, filmtervet, vagy egy már létező mű újragondolását. És elkészíti, vagy még inkább felajánlja az épp ott lévőeknek, és ha azok éreznek ezzel valamilyen közösséget, akkor megvalósítói lesznek a műnek. A 2010-ben készült hat kisfilm mind ilyen. Tisztán a műhelyvezető vízióin, szövegein alapuló, és tisztán a gyerekek játékával életre kelt művek, amelyeket egyetlen nyári tábor ideje alatt forgattunk.

A negyedik forrás már nem anyagot ad, hanem kapukat nyit ki. Ez az, amikor egy lelkesítő helyzet, az alkotói tevékenységünk egy állomása, vagy egy nagy szabadságot hagyó felkérés katalizálja egy új produkció létrejöttét. 2004 nyár elején például született egy váratlan csodaversmondásunk, ami megnyitotta a hangköltészeti forrásokat. A következő tavasszal már Kurt Schwitters Őszenátáját adtuk elő, aztán csoportos hangimprovizációk jöttek, és egyszer csak felütötte a fejét egy új, magyar nyelvhez hangolt, előadható mű terve, amely aztán filmként is megvalósult: a *Brazil Scherzo*.

Nézzük most ezt. Űgyis ez az első mozgóképes alkotásunk, amely már komolyabb tervező és kivitelező munkát igényelt. Utána az *Így készült a Brazil Scherzo* című álrport-filmről is esik majd szó.

Brazil Scherzo – 2007, színes, 6:07

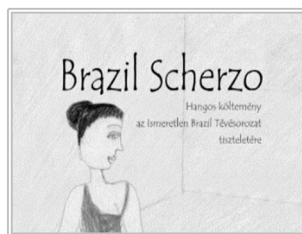
A *Brazil Scherzo* c. hangvers eredetijét én írtam az iskolában régóta működő versíró, versjátékos szakkör tagjainak 2005-ben, félig portugál nyelven. A 2006-os magyarítás Csontvári Gábornak, a műhely (addigra már kiugrott) pedagógiai szakértőjének munkája. A neveket a játsszók találták ki.

A mű egy fiktív brazil tévésorozat egy epizódját – teljes történetét – meséli el. Nem paródia, hanem kulturális puccskísérlet: a mondás, a kimondás nyelvi operációt hajt végre önmagán, hogy versként egy brazil sorozat testében megszületve elfoglalhassa annak rangos pozícióját a modern magyar ethoszban.

2006-ban pódiumjelleggel bemutattuk egy iskolai rendezvényen, aztán 2007-ben videoetűd készült belőle, egy főként ebből a célból rendezett rövid nyári táborban. A hangsáv nagy része még Budapesten elkészült. Erre azért volt szükség, hogy ne menjen a feladat a nyaralás hangulat rovására. A rajzokat egy másik iskola felsős diákjai készítették a videóhoz, felkérésre.

A mű utóélete különleges. A rendező 2010-ben, egy módszertani kiadványban e szöveget bemutatva írt a hangköltészet iskolai lehetőségeiről. Így talált rá a versre és a videóra Kiss Zsuzsanna irodalomtanár, drámapedagógus, és középiskolás diákjaival saját rendezésben színpadra állította a *Scherzót*. Ezen felül a vers egy részlete elemzéssel együtt szerepelt volna a tanárnő által írt új 9. osztályos irodalomkönyvben, de ez a megjelenés meghiúsult a tankönyvpiacot érintő 2013-as rendelkezések miatt.

A szereplők a felvétel idején hatodik osztályt végeztek. 2008-ban egy taggal kibővülve ugyanígy elmentünk egy rövid táborba, és készítettünk egy álriportfilmet a forgatás emlékeiről, melyből fény derül rá, milyen szörnyű torzulásokat okozott ez a munka a szereplők személyiségében. Lássuk.



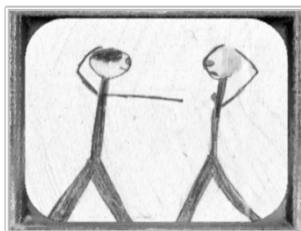
*paravarappapítúráppáppá
parippippouuráddá*



*délutánötóra / szenyóra hunyóra
falorszita szenyoríta
karórára hunyoríta*



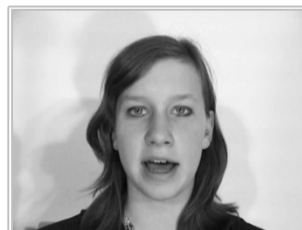
*minden néző hazamász
hisz babaház babonáz*



*eddig édes ne tovább
szívem hozzád tetovább*



*én az apa vagyok én az
papa vagyok én majd olajozok*



*színes ital etől utol
cukor bor só*



*anyám! anyom!
szenyor frigó: fagyasztó!*

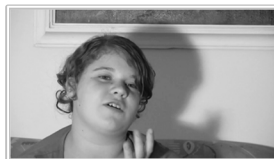
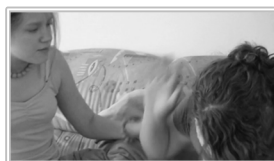


*frigó már meggondolandó
ifjú lányért tolatandó*

Így készült a *Brazil Scherzo* – 2008, színes, 9:20



Ezt az álriportfilmet századszor is megnézem, és egyre jobban nevetek. Felszabadít, biztos vagyok benne, hogy a szabadságért jövök hozzá vissza mindig, egy már jól ismert felszabadultságért, és az azzal járó örömeért. Függséget okoz, mint az energjaital. Pedig a terv, a koncepció csak a hülyéskedés volt a *Scherzo* forgatásának (ál)emlékeiről szóló, fontoskodó nyilatkozatok maszkjában. De valami itt a hülyéskedést is álarcként magára öltötte, és a mögé rejtőzött. Ő hozza a szabadságot.



Megpróbálom elkapni, hogy ki az, mi az. Talán egy szokásoktól nem gyötört, derűs és bizalomteli létállapot bújzik a hülyéskedés maszkja mögé. Valamiféle élevezete annak, hogy mindaz, ahogy a normálisnak megszokott társadalmi brutalitás keretezi az élményeinket, csak egy narratíva, nem a valóság. Egy szokás, amiből végül is mindannyian kiléphetünk. Ismerjük jól, ezért tudjuk eljászani, és ez egyáltalán nem vicc: ez szabadság. Amíg nézem a kisfilmet, könnyebb ezt elhinni.



A 13-14 éves szereplők keresetlen-sége feltűnő. Arról árulkodik, hogy jóval többet tudnak szerepekről és játsszmákról, mint ahogy a pedagógia sokszor megszólítja őket. Aggály nélkül öltenek magukra olyan szerepeket, és játszanak huzamosan vagy egy-két pillanatra olyan játsszmákat, amelyek egy kapcsoló átbillentésével, egy másik pillanatban, más keretezésben, mehetnének vére is. Vagy játékon belül jelzik a játsszmán kívül helyezkedésüket, ami megint zseniális és szabadító.



Ilyenformán ez a rövid videó az érzékenyítő és oktatófilmek travesztíája is. Egyszerűen azzal, hogy azt mutatja: nem illő érzékenyíteni és oktatni, mert mindenki érzékeny és okos magától. Ha így nézem, számomra már nem kérdés, miért és mi alól szabadít fel.



Béla – 2008, színes, 3:00



Béla is ebben a táborban született. Stopmotion-animáció, de nem igazi, hiszen jórészt nem fázisok felvételével, hanem utólagos képkockaritkítással éri el az animált hatást. A fogós színészi feladat itt inkább a faragó-festő kéz gazdájának érzelmeit lekövető dúdolgatós, mérgelődős hangszáv létrehozása volt. A vége főcíme szelíd-groteszk zenéje a filmtől függetlenül született, készítőjének korábbi otthoni improvizációja, és csodásan illeszkedett szerencsétlen Béla történetéhez.

*

(élmény és élmény)

A műhely nem foglalkozott sem tanítással, sem fejlesztéssel, és semmilyen pedagógiai célt nem tűzött ki. Alkotómunkát végeztünk gyerekekkel és felnőttekkel, mert velük és köztük voltunk, és végeztük azt saját felelősségünkre, mert amatőrök – képzetlen, finanszírozatlan, szabad alkotók – voltunk, és akartunk is maradni. Ha volt pedagógiánk, akkor az ugyanaz volt, mint az építkezés maga: megbecsülni, ami már megvan. Mindegy megvan tízezer dolog. Az arcokból, szemekből, az ezertónusú, csönd felé hajlítható hangból kiderül. Embertársi elhanyagolás és alkotói pazarlás elmenni mellettük. Elhanyagolás, mert az ember a másiktól tükröződik önmagának: ha azt látom, hogy elmész tízezer élményem mellett, kinek fogom tartani magam? És pazarlás, mert ez

a tízezer élménytár maga is egy műhely, telis-teli a legfinomabb tapasztalatokkal, számszámokkal, mintadarabokkal. Egy önálló és produktív belső világ, amelyben történetek, emberek, állatok, növények, tárgyak, elemek és kozmikus rokonságok tükröződései-ből és visszhangjaiból történetek épülnek.

Ezért a műhelyben a gyerekeket igyekeztük bátorítani arra, hogy álljanak az anyag – egy vers, egy dal, egy szerep – szolgálatába bizalommal. Ez a szolgálat ugyanis kölcsönös: az anyagtól a belső világ formákat kap, hogy a külsőbe kivetülhessen. Visszhangból új hang lesz, tükröképből új kép. Ez pedig maga a csoda. A bátorítás ügyetlenségeit nem tagadva azt mondom: jobb ez, mintha az élményeink holmi nevelődések narratíváiban hevernének lefokozva, megszorítva és föl nem ismerésre ítélve.

Ezzel a viszonyulással szimbiózisban akarta szolgálni a műhely a nézői-hallgatói élményt. Nem azon igyekeztünk, hogy a nézők és hallgatók a produkciókon keresztül gyerekeiket csodálják (remélem, azért megtették), hanem hogy azon a helyen, ahová a gyerekek vagy más produkciója elviszi őket, elragadtatott, megdöbben utazók lehessenek. Az ember és ember között egyedül híd van engedő köztös-közös tér, az *átélés* érdekelt minket. Egyéni élmények közös forrásainál szerettünk időzni. Kapukat nyitogattunk feléjük, odavezető utaknak örültünk, és örömmel mutattuk őket másnak is: léteznek! Nem tudom, jól csináltuk-e, de mindenesetre nem az ellenkezőjét tettük. A világ az ellenkezőjét teszi, egyre növekvő hangerővel és önmagából kifordult, örült ambícióval tagadja meg ebbéli lehetőségeit.

Lélegzet, csend, sírás, nevetés, pillanat szülte formák: hanglejtések, elakadások, ügyetlenségek, hatalomtalan aktusok. Inkább a csillagpor, mint a történelem, és inkább a törött tükör, mint a képernyő. Ezek az igazi közös kódok. Amikor gyerekekkel kipróbáltuk, ki meddig tud némán semmit sem csinálni, mindenkinek ment. Nem látam még emberi lényt, aki ne szeretné, hogy csak úgy lehessen, aki ne szeretné, hogy ne legyen feladat, ne legyen oktatva, csak hagyják békén, mert *ő már megvan*.

Csináltunk persze szándékosan kifelé reflektív, harsány, sőt, tahó alkotásokat is. Mert a megvallás attitűdjével próbáltunk alkotni, azaz ha egy anyag vagy vízió feltűnt előttünk, ha izgalmas volt és lehetségesnek tűnt nekifogni – megmunkáltuk. De a közös kód töredékeinek feltűnését, csillanását mindig lestük minden ötletben, tervben, szóban, lélegzetben, poénban, képben, hibákban és hiányokban, a műhely minden sarkában. Gyönyörű dolgokat találtunk.

Elmesélek egy példát. 2005-ben tanúja voltam, ahogy egy sokszereplős hanglemez készítése közben születik egy úgymond reménytelen hangfelvétel. A lemezen az iskolából bárki szerepelhetett bármivel, csak az időpontot kellett egyeztetni. Egyszer három elsős osztálytárs érkezett az emeleten berendezett stúdióba. Egy olyan verset hoztak – Turi Tímea *Ahogy néztem a rajzaimat, egy vers jött ki belőle* című szövegét –, ami a lemez készítői által írt ötletadó ajánlásban szerepelt. A vers egy töredékes, rövid szakaszokból álló, vizuálisan áramló látomás, a szerzője hét évesen írta. Nem ügyetlen felnőttvers-utánzat, hanem autonóm gyerekvers, vad és szép szöveg.

Az elsősök tudták, hogy mely szövegrész melyiküké, ezt a tanító néniel biztosan kitalálták és gyakorolták. Rövid beszélgetés után mindhármukkal elkészült egy-egy 7-8 perces felvétel, jó pár újrapróbálkozással, segítő, ajánló instrukciókkal. A végén azonban ott tartottunk, hogy a felvétel nyomokban sem tartalmazott versmondást, abban az értelemben sem, ahogy ezt mi szerettük fölfogni. Mindhárom gyerek másképp beszélt, de mindháromjukon hallatszott valamiféle hitevesztettség a természetes és átélt beszéd szabadságában. Ráadásul egyikük szó szerint úszott a náthában. Emellett csöndesek voltak és udvariasak, ambíciót nem mutattak, így hát békén hagytuk őket. A lemez rendezője a fejét fogta. Másnap azonban hívtott, és elmesélte: ahogy hallgatta a felvételt, különösen a náthás, el-elfúló versmondást, önálló életre kelt, mondhatni énekelni kezdett a hang a fülében. Összevágta a szövegeket, és elkezdett hozzá zenét improvizálni. Elsőre eltalálta egymást hangszín, dallam és szövegmondás. Ez a kis önmaga-alkotta hangköltemény aztán a 2005-ös lemez egyik gyöngyszeme lett.

Mese a gellérthegyi óriásokról és a gyerekekről – 2008, színes, 16:15

2008 termékeny év volt. Ekkor készült harmadikosokkal – egy kivételes aurájú osztály összes tagjának részvételével – ez a nagyon szerethető, néha egészen időtlen pillanatokot felvonultató patchwork-mese is. Ez volt az első olyan kisfilmtervünk a műhelyben, amely kifejezetten egy olyan produkcióból indult ki, amit a gyerekek már színpadon bemutattak a megelőző évben.

Az eredeti forgatókönyv keretét Mosonyi Aliz *Mesék Budapestről* c. könyvének a hajó és a Duna párbeszédét, illetve a gellérthegyi óriások éjjeli kiruccanását elbeszélő fejezete adja. Köztük 20–21. századi magyar szerzők versei, versrészletei, álmologikával ugrabugrálva és kapaszkodva egymásba. Egy játékosan szétúszó, jókedvűen szétpergő és újra összeálló identitással, régimódi figyelemszóródással játszik a forgatókönyv. Mindezt a kisfilmen is megőriztük, fényekkel, csöndekkel, absztrakt beállításokkal álomszerűbbé tettük és lelassítottuk, afféle „kuckózós” álmójátékká transzformáltuk. Legalábbis ez volt a vízió, szerintem nem rontottuk el.



*Gyönyörű itt a kilátás,
mondta a Duna.
Na jó – mondta a hajó –,
most átúszunk Budapesten.
Hátazán.*



*Nekem beszél panorámáról?
Az én nagyapám kalózhajó volt!
Santa Barbara di Maggiore,
a legrettegettebb fregatt! Ez volt az én
nagyapám. Hatlövető kapitány!*



*– Most megkerüljük a
Margitszigetet. Legalább egy
pillantást vessen rá!
– Magával nem beszéllek, maga
nem tudja, mi az élet.*



*– Tenyereken vígan sétikál:
hét a pötytyöd,
szép a röptöd...
– Szállj el, szállj el, katicabogár!*



*Gyík motoszkál,
kígyó sziszeg, zúg a szél,
sikoltoz a fűge
szárnyú denevér!*



*– Eszti, mi van a vizek alján?
– Ékköves palota.
– Hát a palotában?
– Marcona mormota!*

A beltéri felvételek az iskolában készültek, a kültérik pedig az osztály nyár eleji erdei iskolájában, összesen körülbelül öt nap alatt. Az osztály minden tagja szerepelt legalább néhány másodpercet. Az első megtekinthető verzió 1-2 hónap alatt elkészült, de a kisfilm csak 2011-ben nyerte el végső, közzétehető formáját, többek közt a zenei betétek és a vége főcímben elhangzó dal újragondolásával.

A készítéskor és az utómunkáknál is próbáltunk minimáleszközökkel dolgozni. A rendezés nagyon erősen alapoz a gyerekek játékára. Díszlet majdnem semmi, kellék alig, a trükkök csak szolgálok, a mesélők ruháján kívül minden öltözék az, ami épp a gyerekeken volt, mert a testi jelenlét és a beszéd kelti életre a mondanót. Azért megadtuk a módját. A beltéri felvételekhez beépítettük a stúdiót. Óriási fekete vásznakat vásároltunk, reflektorokat, fényvezérlőt, playback- bejátszót, monitorképernyőt, magásra emelhető mikrofont állítottunk be. Így készültek a Duna, a hajó és a mesélők felvételei.

Utóbbiaknál az enyhe táncoló kandallófényt egy ventilátorból, cérnafüggönyből és színzefóliából álló rendszer biztosítja, élőben. Utószinkron nem volt. Playbacket csak a Duna beszélő fejinek felvételeihez használtunk (a werkfilmből és kommentárjaiból alább látható, hogy miért és hogyan).



*Villamos csörömpöl, gépkocsi morog –
éjjel, mint távoli zenét hallgatom.*

A legnagyobb feladat a Dunán úszó hajót játszó fiú nyitójelenetének felvétele volt, mert a háromperces snittet nem vághattuk, tehát a legkisebb félrenézés vagy más hiba nélkül, élő dinamikával le kellett játszani a jelenetet a kamera előtt, még hozzá ott nem lévő partnerekkel (a Duna „fejei” később kerülhettek csak a képre), hangbejátszásra figyelve, pontos ritmusban és tempóban, ügyelve az el- és feltűnés tökéletességére is. Közel négy órán át tartott a felvétel (a befejező jelenet első felével együtt). Külön engedéllyel, szombaton mentünk be az iskolába, mert nem kockáztathattuk, hogy zaj lesz az épületben, teljes csend kellett. Egyébként ugyanezért a mesélőket óra alatt vettük fel, akkor nagyjából csend volt.

A kültéri felvételeknél mikrofonrudat használtunk, melyet a gyerekek kezeltek. Ez egyáltalán nem könnyű feladat, a rendszer nehéz, a kábelekre is figyelni kell, a jelenetre is, a kamerára is, és a szél is fúj. De végül minden sikerült.

Az utolsó jelenet felvétele kifejezetten rizikós volt. Fényelős



*Versenyeznek is. Ezt mindig a
legkisebb óriás nyeri, mert
ő csúszik a legrövidebb csúszdán.*

beavatkozás nélkül akartuk megcsinálni az emeleti ablakból a földszinti ablak előtti kis térségre ráforduló, nappalból estébe váltó snittet, ezért napnyugta előtt beállítottuk a kamerát, a színész lejárta az emeleti ablakban, amit kellett, majd a kamerát finoman megállítottuk, és a képet pár tíz centivel „viszszatoltuk”, mintegy három óra múlva pedig, már sötétben és a lenti jelenethez berendezkedve folytattuk és befejeztük a svenket. A kamera a három óra alatt nem modulhatott el egy milimétert sem, hiszen akkor oda a folyamat, és az esti felvételrész csak egyszer vehették fel úgy, hogy biztosan a folyamatba illeszkedjen.



*Ezer odú, ezer cseppkő,
ezer ér – kívül nap süt,
belül árnyas, örök éj.*

A többi, ami ki akar derülni, kiderül az Így készült... összeállításból. Ez már egy valódi werkfilm; a próbafelvételek és a forgatás történéseiből vágtuk össze. Ma is érzem, micsoda erő és micsoda egyéniségek voltak ebben a társaságban. Néhányukkal korábban és később is még jó pár dolgot tetettünk az asztalra.



*Később mégiscsak elkezdnek
csúszdázni, és ettől jobb kedvük lesz.*

beavatkozás nélkül akartuk megcsinálni az emeleti ablakból a földszinti ablak előtti kis térségre ráforduló, nappalból estébe váltó snittet, ezért napnyugta előtt beállítottuk a kamerát, a színész lejárta az emeleti ablakban, amit kellett, majd a kamerát finoman megállítottuk, és a képet pár tíz centivel „viszszatoltuk”, mintegy három



*Véletlenül leöntötték piros
festékkel, és olyan pácásan
már nem lehetett kitűzni.*



*Jójszakát, jójszakát / szemüket lehunyják
óvodák, iskolák / és a Kun Béla téri fák*

Így készült a *Mese a gellérthegi óriásokról és a gyerekekről* –
2008, színes, 13:40

Jobbra az első képen a nyitókép narrátora negyedszer felejtí ki a felsorolásból a Margitszigetet. A harmadik képen a színész közli a rendezővel: „Nagy a stressz, há’ de tényleg, komolyan mondom, nagy a stressz... mert nagyon megijedek.” (A rendező megkérdi tőle, hogy mitől.) „Hát hogy valami picike benne marad, és akkor így fog kinézni (mutatja a mozgást), és akkor már tönkrement a film.” Az ötödik képen a színész egy sokadjára elrontott mondat után ütögeti a homlokához a kék-kókuszcukor („Nem le-het i-gazt”), a hetedik a színésznek végképp elege van a viszként szolgáló ízesíttelen teából (ő kérte így).



A bal oldali montázs második képén ijesztő hanghatással is járó baleset történik a színész állával, szerencsére nagyon enyhe kimenetellel. A harmadik képen a színész a szomszéd magánlát kertben rikoltozó pávát inti csendre. A negyedik a mikrofonrudat tartó, széllel viaskodó segítő és egy színész szakmai vitája zajlik épp. A hatodik képen az látható, amint a werkfilm vágója ezen a kicsi kinézésen kívül semmilyen bakit nem talált ennek a jelenetnek a felvételei közt. A hetedik képen egy pihenőidejét töltő színész átszalad a jeleneten, mert azt gondolja, hogy nem látszik, a nyolcadikon pedig a három színész felfokozott hangulatban várakozik arra, hogy egy próbálkozásukra végre sikerüljön egyiküknek úgy behajolnia a képbe, hogy a „marcona mormota” verssor is a megfelelő dinamikával hangozzék el, és a hátán fekvő operatőrnek se essen baja (nem esett).



A Duna jelenlétét és a párbeszédben való részvételét lebegő beszélő fejekkel oldottuk meg. Hogy ez működjön, először el kellett készíteni a hangsávokat a gyerekekkel – aztán ezek felgyorsított változatának lejátszására kellett „tátogniuk” a kamera előtt. (Ez azért kell, hogy a filmben normál tempóban elhangzó beszédhanghoz lassított hatású arc- és szájmozgás társuljon végül a képen.)

A bal oldali montázon látható egy kis kortárs instruálás, szabadon értelmezett artikulációs gyakorlatok, szövegrontások okozta érzelmek kifejeződése, „hajcsinálás” (ahogy valaki fogalmaz egy másik snittben), illetve némi önkéntelen és teljesen érthető védekezés a lámpák és a meleg ellen. A kis helyiségben ugyanis percek alatt elfogy a levegő, és még egy nagy teljesítményű reflektor is fűti a teret.

Jobbra ismét kültéri felvételek. Az első képen megint pávarikoltás akasztja meg a komoly munkát. Jobbra fent a színész elfelejtette a szövegét egy olyan pillanatban, amikor a mellette ülők már nagyon mennének focizni. Az alsó négy képen az utolsó, csak egyszer leforgatható snitt előkészületei zajlanak. Ennek során a már „felébredt”, korábban hajót játszó színész azt állítja, hogy a jelenetkezéshez jobb az a mozgássor, amit ő kitalált – és tényleg az, úgy is lesz végül.

A kisfilmet a KFT zenekar 1983-as *Jójszakát* c. dala zárja, mármint annak saját feldolgozása, 13 éves vendégénekes lánnyal. Természetesen megkaptuk hozzá a zenekar hozzájárulását. A feltétellel: ha a KFT-nek megjelenne amatőr feldolgozásokat tartalmazó lemeze, akkor ezt a feldolgozást is rátehesseék.



Karácsonyi boltosmesék – 2008, színes, 15:59

Ennek a kisfilmnek a megszületése az első ötletvillanástól a kész produkcióig varázslat volt. A *Karácsonyi boltosmeséket* a műhely legszebb mozgóképes alkotásának gondolom.

A szövegeket a szereplők írták 2007 őszén. A meseíró szakkör, ahová jártak, sokszor együttműködött a műhellyel, így a szövegek hozzánk is eljutottak. Először egy színpadi jelenetsor készült belőlük a szerzőkkel 2007 karácsonyára. Ennek néhány motívumát (a lepellel takart boltosok, a hangszóróhang, a tangó) a filmben is felhasználtuk, de a jelenetsor groteszk-minimalista mókázásával ellentétben a 2008-as filmváltozat puha, éjjeli vízió, erős, néhol klausztrófóból díszletezéssel, tele áthallásos kultúradarabkákkal, kellékekkel, beöltöztetéssel, látomásos vizualitással. Most ismerem fel: olyan a kisfilm, mintha tablóképek, festmények kelnének életre benne.

A gyerekek jelenléte és játéka lenyűgöző. A ritmusok, tempók, mozgások, pillantások elég szigorúan meg vannak komponálva, lejátzásuk rövid, de szinte szolgai fegyelmet igényel, a szereplők mégis élnek, lélegeznek bennük.

Próbáltunk ebből is werkfilmlet vágni, de a felvételek nem adtak ki semmit. Halk, nyugodt munka folyt a stúdióban. Sötétből körülveve, kontúros fényfoltokban vagy koncentrált derengésekben dolgoztunk szinte végig, egy apró fizikai térben, ahol a kuckószerű öltöző és a panelházak éji utcájának térértétét is létre kellett hoznunk. Drótok, lámpák, sérülékeny díszletek közt kellett mozognunk, óvatosan, lecsendesedtünk és lelassultunk, és így olyan közel kerültünk a feladatunk igényelte létezőmódhoz hogy nem voltak akadások és események, a filmépítésen kívül nem nagyon történt semmi.

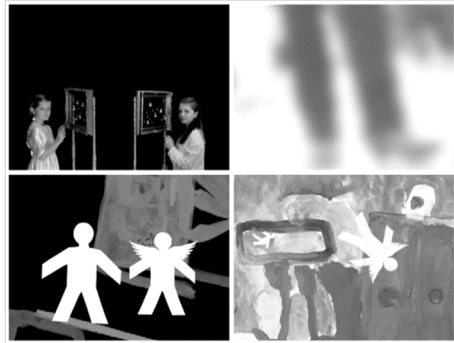


A karácsonyi cukrok boltjában karácsonyi cukrokat lehet kapni. Ül a boltos, szomorúan, mert egy ideje senki sem tér be hozzá.

*– Megkóstolhatom a szaloncukrot?
– Persze, ebből vegyél, mert ez most új!
– Hmm, de hiszen ennek karácsonyíze van!*



*– Én egy kis nyugalmat kérnék!
– Sajnálom, de mi csak boldogságot árulunk!
– Akkor jó lesz az is.*



A karácsonyt ünneplők boltjában három boltos van. Az egyik Tamara, osztogatja a térképeket. A másik Szabina, megmutatja a szobákat. A harmadik Blanka, a biztonsági őr.

*– Pásztorok, pásztorok, örvendeznek!
– Elnézést, mit lehet itt kapni?
– Ja, ezt a dalt nem szereti?
– Akkor, mondjuk: Kiskarácsony, nagykarácsony!
– Bocsánat, mit lehet itt kapni?!
– Ezt sem szereti? Akkor, mondjuk...*



*A karácsonyi boldogság boltjába beszaladnak
a vevők karácsony reggelén.
– Milyen boldogságot akarnak?
Nevetőset vagy mosolygósat?*

A gyerekek szövegeibe senki be nem avatkozott, tehát az eredeti kéziratokba sem a műhelybe kerülésük előtt, sem máskor nem nyúlt bele felnőtt. Mindössze a párbeszéd jelenetekből kerültek ki a „mondta” és hasonló narrációs elemek.

A nehezen bemikrofonozható részekhez (tükörben látszó vagy lepel alatti szereplők) utószinkront használtunk. Az egyetlen kültéri képsort a közeli lakótelepen forgattuk, a szereplő kislány lakóhelyén (kellett a kulccsal működő kapunyitás). Közben ki-bejártak a lakók a kapun. A szaloncukor, csokinyúl valódi, és az ablakokban ülő családok is azok.

Varázsfilm született, a szövegek elszakadtak szerzőiktől, és újramondták magukat – egy mindenféle élettörmeléktől színes-illatos, ezt a törmeléket beölelő, ebből összeálló, és egy csöndes szemlélésben megmutató „kijavítható létezés”-ről tanúskodó álom- vagy inkább ábrándozáskörnyezetben. Van néhány profán szerű a motívum- és kellékek inspirációi közt. Többször is látható például, amint egy jelenet végén a szereplők lassan, valamiféle üzenettel a szemükben kinéznek a kamerába. Ez a *Dalok a második emeletről* című svéd abszurd lírai filmdráma – a világ egyik legszebb filmje – hasonló képsorainak idézése. A képkeretbe aggatott csengők vizuális tapadás eredményei; az *Army of Lovers Obsession* című

„A karácsonyi magány boltja egy különleges bolt. Itt az eladó azért imádkozik, nehogy valaki betérjen hozzá.”



*Egy csillagot épp most
vesznek meg,
de már késő.*

*– Uram, miért
nem szólal már
meg?*



*A karácsonyi csalódások boltjában csak
húsvéti csokinyulákat lehet kapni.*

1991-es dalának videójából kéretőztek át. Az animációkban többször feltűnő fehér papír-alakok eredetije egy korábban középiskolásokkal tervezett, de végül el nem készült horror-tűdfilm kelléke volt.

*„Ha netán valaki boldogtalanul
kóborolna az épületben, Blanka
kézenfogja, és a szalomba vezetve őt
Szabina gondjaira bizza.”*

(a brutális kamera)

Kérem az Olvasót, hogy ha ennek az írásnak az útját követve nézi a videókat, most tartson egy kis szünetet abban. Az utolsó szakaszban ugyanis egy kivétellel a maguk módján sötétebb, nyomottabb kisfilmek következnek, és szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani valamit.

Már nem leszek pedagógus, tudom. De ez korántsem egyszerű nemet mondás. Megváltoztam, és ezt a változást a műhelyben és az iskolában átéltek tették lehetővé. Mert a *Horse Storie*stől eljutottam a fadóig és a didergő emberig. A kis hintaló, aki Dale Berning lemeze első kiadásának borítóján álldogál, végül kiszaladt a külső világba. Az akaratnélküliség nyugalomból eljutottam az akartnélküliség szenvedélyéhez. Evidenciáktól hiányokig. Tárgyaktól és anyagtól az emberhez. Minden nehezebb lett így, mégis megérte. Ma már sírni is tudok a szabadságtól, nem csak úszni benne.

Az utolsó szakasz hat kisfilmjéből öt hiányokról, tévedésekről, hipnózisokról szól. Ezekhez épp ezért nem fogok sokat írni, inkább minél kevesebbet vagy másképp, mert óhatatlanul elkezdeném őket magyarázni, és erre semmi szükség. Önjáróak. Van olyan is, a *Csend*, amelyhez én magam semmit nem írok. A képek mellett szereplő néhány sor a videós feltöltés „fülszövege”, amit a műhelyvezető írt ki.

Filmes közhely, hogy a kamera tokolodik és brutalizál. Eleve olyan találmány. A hang nem emberi konstrukció, a mozgókép igen. Megrezeg a hangszál, a húr, megrezgeti a levegőt, a levegő a mikrofon membránját, elektromos jel keletkezik, és ennek a lenyomata kerül a felvételre. Még a digitália is ezt imitálja – mása nincs. A hang nem brutalizálja a hangadót, nem veszi igénybe őt magát. Ami felvételre kerül, ha kicsit is

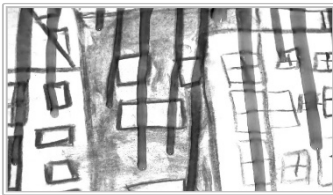
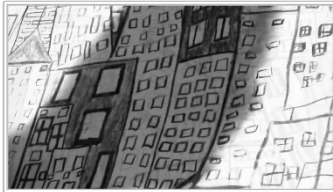
jól sikerül, nem a hangadó, a játsszó, az alkotó valamiféle önmaga, hanem egy testetlen, időutazó közlés, kiáltó szó a pusztában.

A kamera érzéketlen, élősködő lény. Ha hagyjuk saját nyelvén beszélni, akkor ez a nyelv a leplezetlen leskelődésé, a kibeszélésé, a pletykáé. Megtörténik a játsszó személyének gátlástalan elrablása és kiárusítása. Ahhoz, hogy a kamera ezt ne tehesse, akadályozni kell, meg kell gátolni, hogy tárgyát és kiszolgálóját – a színészt – tönkretegye. A felvételt, a vágást és minden készítési fázist meg kell állítani azon a ponton, ahol a kamera már látja az igazat (nevezzük valóságának). Különben egyszerűen túlmegy rajta, egyúttal le is tapossa. Csakhogy a kamerára szükségünk van, hogy idáig egyáltalán eljussunk. És minél inkább ütköztetjük a filmben a belső, tükröző valóságot a külső hamissággal, ez a megállítás annál nehezebb.

Még a *Mese a gellérthegy*i-werkfilmben mondja a rendező az egyik Duna-fejet játsszó kislánynak: „A színész, az néha ilyen dominó: iderakják, odarakják”. Ott azonban a szereplő gyerekeknek ezt csak amolyan technikai értelemben kell eltűrnie, egy belső világbeli játékban. Az alábbi kisfilmek azonban már az emberi tévelygések külvilágának visszhangjaként és tükröképeként szólaltatnak meg, és mutatnak belső működéseket. Könnyedén vagy boncolásszerűen, de így. Ami óhatatlanul többet használ fel a szereplők átéléseinek emlékeiből. De értsük jól: itt minden csak szerep. A résztvevőket nem faggattuk önmagukról, csak annyi biztos, és az is a filmekből, hogy a játsszott hangulatokat, indulatokat ismerik. Az *Elmész helyettem?* pedig a végén mindent felszabadít.

Előbb írok pár sort az *Én* című dalról, amelyhez fölvétele után hat évvel, 2011-ben készült videoklip. Tehát a filmes időrend kissé fölbomlik. Aztán elbúcsúozom.

Monk-dalok 1 – „Én” (2005–2011, színes, 3:16)



Nagyon szeretem Meredith Monk zenéjét. Hatása alatt írtam meg, még gyerekként, az *Ént*, és úgy volt helyes, hogy gyerekek és felnőttek együtt énekeljék.

A dal szövege csak annyi, hogy „én”. Később írtam hozzá három hasonlót, és ebből, a teljes *Monk-dalokból* készült a hangfelvétel gyerekek és tanítók alkalmi kórusával. Megjelent a műhely *Piros történet* című lemezén 2005-ben. Élőben is elhangzottak a lemezbemutatón, 2006-ban pedig a belvárosi Kisképző egy végzős osztálya szalagavatóján elénekelték a dalciklus három darabját.

A műhely 2011-es nyári táborában az *Énhez* készítettünk egy árnyvideót. Ez már a műhelyvezető víziója volt. Cselekvésként: improvizáció. A gyerekek rajzoltak egy nagy, házakból préselt várost, papírból alakokat vágtak, árnyjátékoztak a város arcán, aztán jött a konklúzió. Az egyik a két kéz közül, melyek vérrel áztatják el a képet, az enyém. Ősszel, két hónappal a tábor után megkezdem első egyetemi tanévetem.

Én csak segíteni akarok (két verzió)

2010, színes & monokróm, 4:40 & 4:08



- Na, hogy haladsz?
- Már kész.
- Tegnap még a felénél se tartottál.
- De már kész. Egyedül kellett.

A 2010-es művészeti táborunk utolsó napjának kora délutánján, közvetlenül hazautazás előtt készült ennek a kisfilmnek mindkét verziója. A szálláshely egyik mosdójában forgattuk, iszonyú melegben. Az egyetlen olyan mozgóképes alkotás – illetve kettő –, amely egészen direkt példázat. Ez az első verzió zene nélkül készült, monokróm színzimbolikával. A hang valódi, utószinkron nem volt.

Ebben a második verzióban a vágás ritmusa gyorsabb, a monokróm szimbolika az ócska kis tükörbe költözik a mosdó fölött, és zene is megszólal.

Mindkét kisfilmben bámulatos a gyerekek minimalista játéka. Egyébként ugyanolyan tapasztalatunk volt mindig is, minden időben: a gyerekek bármilyen hang- vagy képfelvételnél nemcsak a némaságot és mozdulatlanságot tudják minden gyakorlás nélkül eljátszani, hanem a deprimáltság, szorongatottság, családottság, elesettség hangját is könnyen megszólaltatják, amint a szerep megkívánja.



– Apával beszéltem már?

– Beszéltem.

– És?

– Mi és?

Szerenád – 2010, színes, 2:47



Ez egy szöveg nélküli jelenet, Nesztor Iván *Fujara* című zenéje inspirálta.

Különös kihívást jelentett a forgatás: utolsó napunk volt a táborban, és a kislány szereplőnk hőemelkedéssel ébredt. Kapott lázcsillapítót, de amikor kimentünk egy közeli üres, nyitott telekre, ahová ki volt szemelve a helyszín, még bágyadt volt. Csak húsz percet voltunk kint, a fiú szerepőnkkel külön mentünk ki később, hogy ne kelljen a különböző kameraállásból készített felvételek során egymásra várakozni. Ez látszik is: az operatőrnek nem sikerült egészen belőnie az egymásra nézés.

Mindössze ennyi volt a filmterv:

Egy kislány bóbiskol a nagy melegben. Halk furulyaszóra figyel fel. Meglát egy fiút, aki neki háttal ül a fűben. Mintha ő furulyázna, a kezét úgy tartja és billeg, a hangszer nem látszik. A kislány arcán öröm és enyhe diadal. Elfogadja a gáláns „vallomást”, hátradől, és élvezi a zenét. Pár pillanat múlva kinyitja újra a szemét, és „bűvölni” kezd a fiút. Az hátrafordul, de a zene tovább szól. A lány arcán értetlen kifejezés. A fiú kezében valójában gyümölcsle van, szívószállal. Felkínálja a lánynak, de az családott arcot vág, kivonja magát. A fiú tétován ránéz a kezében lévő dobozra. A lány akkor észreveszi a zene forrását. A fiú megérti a lány arckifejezését. Leereszti a dobozt, és lassan, koncentrálna hátranyúl, és a nyakára csap. Leütött egy szúnyogot – a zene abbamarad. A lány fura arccal néz: nem tudni, csak magát sajnálja-e. Nem tudni, mit értett meg, csak azt, hogy megértette. A fiú hátranéz rá, a lány nem néz rá, föláll, és elmegy. A fiú néz utána egy darabig, aztán kinyitja tenyerét, és ránéz. Vagy ért valamit, vagy nem. Vége.

Csend – 2010, fekete-fehér

Egy fényes kora nyári reggel
három gyerek indul az iskola felé
három különböző irányból.

Nem szólnak egy szót sem,
mégsincs csend.

Később beszélnek,
mégis csend van.



Elmész helyettem? – 2010, fekete-fehér

Azt hiszem, ez az a kisfilm, amitől az embernek kedve lesz ilyesmit készíteni. Ha jól tudom, a gyerekek önállóan készültek. Vállalták a szerepet, aztán ezügyben már csak a forgatáson találkoztunk odalenn, a szálláshely udvarán. Az eredmény egy natúr, kedves, természetes létmódból építkező, a történet-csavart egy könnyebb élet szimbólumaként beépítő filmecske.

A jelenet Jim Jarmusch legendás *Coffee and cigarettes* című filmje első epizódjának (*Strange to meet you*) újragondolása, pogácsával és ásványvízzel. Az eredeti jelenet és a tiszteletadó parafrázisunk között sok más különbség is van. A két beszélgető fél itt nem kommunikációs defektusokon jut el a történetkig, hanem a külvilág szabályainak derűs, konszenzusos átlépésével.

Hogy hogyan csinálták, nem tudom.



*

(*nincs ethosz*)

Az igazi amatőr alkotások közös átélések forrásait szimatolják. Jól-rosszul teszik ezt, de céltételező beavatkozás, fejlesztés, büszke tanulságok, propaganda, kölcsönös hátkargatás, eltitkolt célok, szponzoráció és hatalom nélkül. Ha velük méz, van rá esély, hogy amíg tart az utatok, senki sem csap be téged. Ha megszereted és megérted az ügyetlen kis hangjait, képeit, akkor lehet, hogy megszabadulsz pár terhes örökségtől, és oda jutsz, ahol az igazság terem. És ez a sorrend: megszeretés és megértés. Nem befogadás – odaadás.

A gyerekek ezzel így nem törődtek. Hogy van-e vagy nincs az ethosz. Jöttek, és építették az utakat a terekhez, külsőből belső felé, saját idejüket és identitásukat adták anyagul ember és ember, ember és bármi közt épülő hidakhoz, és amint kész voltak a melóval, mentek a dolgukra. Sem a meló előtt, sem utána nem a műhellyel

foglalkoztak. Ha mégis, abból lehetett további építkezés, és sokszor lett is. Hoztak dalokat, verseket, terveket, vagy csak otthon rájöttek valamire, és jöttek elmondani, megmutatni. Ez mindig öröm volt. Azután, igen, mentek a dolgukra, befelé vagy kifelé, és a műhely is ment a magáéra – minden mástól leroskadtak volna az épülő hidak. Azért mondom: semmi közösségképzés a magasban. Amennyire tehetitek, hagyjátok egymást békén. Ez az igazi összetartozás. Az ember gyerekének nem mérnöki eligazításokra, hanem saját kőműves két kezére, mestersége gyakorlásához pedig térre, időre és szabadságra van szüksége. A többi maszlag vagy ajándék.

Most elbúcsúszom, mert a portugál kis-kocsma színpadáig még hosszú az út. Hálás vagyok, hogy ott lehettem a műhelyben veletek, és együtt hírt adhattunk valóban lakható világról.²

² Minden a blog.upszonline.hu-on (és a Youtube-on nem nyilvánosként) közzétett videó a résztvevők engedélyével 2011-től vagy elkészültétől fogva nyilvánosan megtekinthető státuszú. Eredetileg a műhely 2022-ig élő weblapján voltak láthatóak. Köszönöm az ÚPSZ önkéntesként dolgozó weblapgazdájának segítségét a mostani közzétételben.